

VANHUSHUOLLON TOIMIPAIKKOJEN VALVONTA 2015-16

Terveysvalvonnan terveydensuojelulain mukainen valvontaprojekti

30.3.2016

Sisältö

- 1.Hankkeen tarkoitus ja sisältö
- 2.Tarkastusten suorittaminen
3. Huomiot
  - 3.1 Tilojen soveltuvuus
  - 3.2. Piha-alue ja ulkoilupaikka
  - 3.3. Kiinteistön tarkastus
  - 3.5. Siivous
  - 3.6. Tekstiilihuolto ja pyykinpesu
  - 3.7. Huonelämpötila ja sisäilma
  - 3.8. Ruokapalvelu
4. Legionellariski
5. Listeriariski
6. Kotieläimet palveluasumisessa
7. Loppupäätelmä ja parannustoimenpiteet
8. Seuranta

1. Hankkeen tarkoitus ja sisältö

Hanke ”Vanhushuollon toimipaikkojen valvonta” sisältyy terveystarkastuksen vuosien 2015–16 tarkastussuunnitelmaan. Terveystarkastus ei ole toteuttanut vastaavaa hanketta aikaisemmin. Vanhainkodit, palvelutalot ja muu palveluasuminen kuuluvat terveystarkastuksen valvonnan painopisteisiin.

Valvontahankkeen tarkoituksena on selvittää, onko yksiköillä toimivat käytännöt siivousta, ilmanvaihtoa ja jätehuoltoa varten, tiedottaa heikkokuntoisten vanhusten ongelmaksi katsottavasta legionella- ja listeriariskistä sekä tunnistaa mahdollinen parannustoimenpiteiden tarve ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon yksiköissä.

Hanketarkastukset suunniteltiin käsittämään tilojen ja käytäntöjen järjestelmällisen tarkastuksen: yleisen järjestyksen, tilojen soveltuvuuden ja kunnan, siivousohjelman ja -välineet, vaahtehuollon, vessat, pesu- ja pukuhuoneet, valaistuksen, sisäilman laadun, melun, jätehuollon ja ulkoilupaikan. Lisäksi selvitetään, onko yksiköllä ehkäiseviä menettelytapoja legionella- ja listeriariskin minimoimiseksi.

2. Tarkastusten suorittaminen

Hanketarkastukset aloitettiin sosiaali- ja terveystarkastuksen alueella jo vuonna 2015, ja kaikki suunnitelmalliset tarkastukset oli suoritettu maaliskuussa 2016.

Ennen valvontahankkeen alkua järjestettiin kokous, jossa tiedotettiin suunnitelluista tarkastuksista. Vanhushuollon päällikkö, geriatrian osastojen ylilääkäri, hygieniahoitaja ja terveystarkastajat osallistuivat kokoukseen.

Tarkastuskohteisiin lähetettiin asiaa koskeva tiedote ja terveystarkastuksen tarkistuslista ”Vanhushuollon toimintapaikkojen valvonta 2015”, joka oli laadittu hanketarkastuksia varten (ks. liite). Etukäteen täytetty tarkistuslista palautettiin terveystarkastukselle ennen tarkastusta.

Kaikkien hanketarkastusten ajankohdasta sovittiin yksikön vastaavan kanssa. Tarkastuksessa käytiin läpi tarkistuslista ja tehtiin kiertokäynti yleisissä tiloissa ja myös asukashuoneissa siltä osin kuin se oli mahdollista. Tarkastuksen jälkeen yksikköön lähetettiin raportti, joka sisälsi tarkastustulokset.

Yhteensä tarkastettiin 14 ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon palveluyksikköä. Niistä kahdeksan on kunnallisia yksiköitä ja kuusi yksityisiä. Yksi yksikkö oli tarkastettu vuonna 2014, joten se ei sisällynyt tarkastussuunnitelmaan. Vastaava työsuojeluvaltuutettu osallistui sosiaali- ja terveystarkastuksen palveluasumisyksikköjen tarkastuksiin.

3. Huomiot

3.1 Tilojen soveltuvuus

Ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon yksiköissä nykyään asuvat henkilöt ovat usein monisairaita, ja monilla on myös dementiasairaus.

Alueemme palveluasumisyksiköt on suunniteltu ja rakennettu aikana, jolloin asukkaat olivat parempikuntoisia ja selviytyivät omatoimisesti, minkä vuoksi palveluasumisyksikköjen toistuvana ongelmana on nykyään, että ne ovat ahtaita eikä niissä ole tilaa hyvälle työasennolle ja -liikkeille tai apuvälineiden käytölle. Tämä koskee lähinnä asukashuoneiden vessoja, mutta myös makuuhuoneita. Lisäksi apuvälineiden ja hoitotarvikkeiden säilytystiloista on pulaa.

3.2. Piha-alue ja ulkoilupaikka

Useiden palveluasumisyksikköjen piha-alueilla ei ole tarpeeksi pysäköintitilaa, ja ulkovalaistus on riittämätön. Tavaraliikenne koetaan riskitekijäksi. Kaikissa tarkastetuissa palveluasumisyksiköissä on ulkoilupaikka/-paikkoja, jotka vaihtelevat pysäköintialueen lähellä sijaitsevasta kalustetusta ulkoilupaikasta suunniteltuihin ja asfaltoituihin kävelyreitteihin ja lasitettuihin sisäpihoihin sekä tilaviin katettuihin parvekkeisiin ja ulkoilumahdollisuuteen pyörätuoleissa tai sängyissä. Osa ulkoilupaikoista on liian pieniä, eikä niitä ole suojattu tuulelta ja aurin-gonpaisteelta. Kaikki yksiköt pyrkivät siihen, että asukkaat ulkoilevat ainakin kesällä.

3.3. Kiinteistön tarkastus

Sosiaali- ja terveystieteiden palveluasumisyksiköt toimivat kuntien omistamissa ja kunnossa pitämässä kiinteistöissä. Kunnossapidosta ei ole kirjallista sopimusta. Useimmat yksityiset palveluntuottajat käyttävät jotakin huoltoyritystä. Päivittäinen kiinteistöhuolto vaikuttaa sujuvan hyvin, mutta kosteusvaurioiden saneerausta ei ole suoritettu tarpeeksi nopeasti. Palveluasumisyksiköissä todettiin sekä vakavia, laajoja kosteusvaurioita että korjaamattomia, näkyviä, vanhoja kosteusvaurioita, joiden saneerausta on lykätty mm. resurssipulan vuoksi. Myös korjaamattomasta vauriosta saattaa aiheutua haittaa asumisyksikössä.

3.4. Siivous

Valtaosalla yksiköistä on kirjallinen siivousohjelma ja menettelyohjeet siivousta varten. Siivous on järjestetty yksiköissä eri tavoin.

Sosiaali- ja terveystieteiden yksiköt ostavat siivouspalvelut peruskunnilta. Siivouksesta ei ole kirjallista sopimusta. Hoitohenkilöstö katsoo, että siivouksen tulisi olla joustavampaa ja paremmin yksikön tarpeisiin sovitettua. Kahta asumisyksikköä lukuun ottamatta siivouksen riittävyttä ei varmisteta pintapuhtausnäytteenotolla.

Yksityiset palveluasumisyksiköt siivoavat yleensä itse, ja henkilöstön mukaan järjestely toimii hyvin.

Siivottavuus otetaan huomioon sisustettaessa asukashuonetta asukkaan omilla huonekaluilla. Pienemmät palveluasumisyksiköt haluavat tarjota kodinomaisen asuinympäristön, mikä saattaa vaikeuttaa siivoamista. Perussiivousta (entinen suursiivous) ei suoriteta kaikissa palveluasumisyksiköissä säännöllisesti (vähintään kerran vuodessa tai sisään- tai poismuuton yhteydessä). Lähes kaikissa yksiköissä on ohjeet eritetahradesinfektiota varten.

Sosiaali- ja terveystieteiden palveluasumisyksikköjen välinehuollosta vastaa Malmin sairaalan välinehuolto-osasto. Yksityisessä palveluasumisessa ei tarvita välinehuoltoa samassa määrin.

3.5. Tekstiilihuolto ja pyykinpesu

Tekstiilihuolto hoidetaan osittain sisäisesti ja osittain ulkoisesti. Hoitohenkilöstö vastaa tekstiilihuollosta. Vuodevaatteiden vaihtovälissä on eroja, mutta yleensä ne vaihdetaan joka kolmas viikko sekä tarvittaessa. Eräissä paikoissa myös henkilökohtaiset pyyheliinat voidaan vaihtaa kolmen viikon välein. Patjansuojusten ja peitteiden pesua varten ei ole menettelyohjetta. Omaiset vaihtavat ja pesevät ikkunaverhot ja muut sisustustekstiilit.

Useimmat yksiköt lähettävät pyyheliinat ja lakanat pesulaan. Omissa pyykkituovissa pestään asiakkaiden vaatteet. Useimmissa yksiköissä on pyykin pesuun ja kuivaukseen soveltuvat tilat. Eräissä paikoissa kotipalvelu käyttää palveluasumisyksikön pyykkitupaa ja kuivaushuonetta. Likaisen ja puhtaan erillään pitäminen toimii tyydyttävästi. Eritepyykinä ja siivousvälineitä varten on erilliset pesukoneet. Pesukoneiden desinfiointikäytännöissä on puutteita.

3.6. Huonelämpötila ja sisäilma

Eräänä edellytyksenä terveyshaittojen ehkäisylle on hyvä ilmanlaatu ja toimintaan soveltuva ilmanvaihto. Henkilöstön mukaan palveluasumisyksikköjen ilmanvaihto koetaan yleisesti riittämättömäksi etenkin kesällä, jolloin lämpötila on liian korkea. Huonelämpötiloja ei kuitenkaan mitata. Henkilöstöllä esiintyy sisäilmasta aiheutuvia ongelmia, mutta sisäilmaongelmien ja asukkaiden terveyden välistä yhteyttä selvitetään harvoin.

3.7. Ruokapalvelu

Kuntien palveluasumisyksiköissä on yleensä jakelukeittiö, kun taas useimmissa yksityisissä palveluasumisyksiköissä on valmistuskeittiö, joka toimii henkilöstön mukaan hyvin.

Palvelukotien asukkaat syövät yleensä omatoimisesti ruokasalissa, mutta monet tarvitsevat apua syömiseen. Hoitohenkilöstö valmistaa osastolla aamu- ja iltapalan sekä jakaa valmistus- tai keskuskeittiöistä tulevan ruoan.

Suojavaatteiden käytössä on puutteita. Osastojen kylmäsäilytyslämpötiloja valvotaan jossakin määrin, mutta dokumentointi on puutteellista.

Kunnallisten yksikköjen hoitohenkilöstö on usein tyytymätön ruokapalveluun ja haluaisi olla mukana vaikuttamassa siihen. Esiin tuli mm. seuraavia kommentteja: toimitettu lämmin ruoka on liian kylmää, ruoan rakennetta ei ole muunnettu (vaikea pureskella ja niellä), toivotaan vaihtelevampaa ruokaa, vihanneksia ei käytetä riittävästi. Huomautukset eivät aina johda korjaaviin toimenpiteisiin, toisinaan puutteita ei edes saateta keittiöhenkilöstön tietoon.

Yksityisten palveluasumisyksikköjen ruokapalvelu toimii henkilöstön mukaan hyvin.

4. Legionellariski

Legionellabakteerit viihtyvät parhaiten seisovassa vedessä noin 40 celsiusasteessa, jossa pitoisuudet voivat lisääntyä vaarallisiksi. Käytännössä legionellan aiheuttamia ongelmia syntyy ensisijaisesti kiinteistön lämminvesijärjestelmässä. Sen vuoksi lämminvesivaraajasta saatavan lämpimän veden lämpötilan tulee pysyä + 55 °C:ssa, kuitenkin vähintään + 50 °C:ssa. Heikentyneestä immuunipuolustuksesta kärsivillä vanhuksilla on suurempi riski sairastua legionella- tai Pontiac-kuumeeseen, jotka ovat molemmat legionellan aiheuttamia.

5. Listeriariski

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Evira suosittelevat, että riskiryhmiin kuuluvat henkilöt (vanhukset, henkilöt joiden vastustuskyky on heikentynyt perussairaudesta vuoksi) eivät syö graavisuolattuja tai kylmäsavustettuja kalatuotteita tai ulkomaisia kuumentamattomia pakastemarjoja ja -vihanneksia.

6. Kotieläimet palveluasumisessa

Joissakin palveluasumisyksiköissä on nykyään myös kotieläimiä. Eläimet oleskelevat vanhusten parissa. Kissat kulkevat vapaina ja käyvät myös ulkona. Henkilöstön mukaan kotieläinten läsnäolo ilahduttaa asukkaita ja vaikuttaa heihin myönteisesti. Tämän osoittavat myös tutkimukset. Asukkaiden allergiat ja suhtautuminen eläimiin selvitetään ja otetaan huomioon. Tarkastuksessa ei ilmennyt epäilyä siitä, että kissa olisi tartunnankantaja. Yhdessä tapauksessa kissa on raapinut ja purrut.

7. Loppupäätelmä ja parannustoimenpiteet

Palveluasumisyksikköjen toiminnassa on suuria eroavuuksia. Taloudellisten seikkojen lisäksi myös yksikön työkuultuurilla on suuri merkitys. Vanhushuollon yksiköissä suoritettujen tarkastusten perusteella on todettu seuraavat puutteet:

Kiinteistöjen kunnossapito ei toimi tyydyttävästi. Kiinteistönomistajan tulee valvoa säännöllisesti kiinteistön kuntoa, ilmanvaihdon toimivuutta ja riittävyttä, huonelämpötilaa lämmityskauden aikana (+20 °C – +26 °C) ja lämmityskauden ulkopuolella (+20 °C – +30 °C) sekä lämpimän veden lämpötilaa (vähintään +50 °C, mieluiten +55 °C). Todetut tuoreet ja vanhat kosteusvauriot on korjattava viipymättä.

Palveluasumisyksikköjen tilat eivät täytä toiminnan vaatimuksia kaikilta osin (useimmissa tapauksissa vessat, makuuhuoneet). Tilat on sovitettava toiminnan mukaisiksi siten, että niissä on tilaa käyttää hyviä työasentoja ja -liikkeitä sekä riittävästi tilaa apuvälineiden käyttämiseen. Eri tarkoituksiin tulee olla riittävästi säilytystilaa.

Palveluasumisyksiköissä on rajalliset ulkoilumahdollisuudet. Kaikissa palveluasumisyksiköissä tulee olla tarkoitusta varten suunniteltu ulkoiluun soveltuva paikka. Fyysisellä esteettömyydellä on suuri merkitys vanhusten ulkoilussa. Mitä enemmän toimintaesteitä on, sitä tärkeämpää on käytännön esteettömyys, joka on toteutettu kallistusten, penkkien ja muiden yksityiskohtien avulla. Myös turvallisuus sekä tuulelta ja auringonpaisteelta suojautuminen on otettava huomioon.

Siivouskäytäntöjä ei ole sovitettu toiminnan mukaisiksi, eikä kunnallisissa laitoksissa ole kirjallisia siivoussopimuksia. Märkätilojen, pesutilojen ja yleisten tilojen siivousta varten on laadittava mukautetut menettelyohjeet, lisäksi tarvitaan menettelyohjeet perussiivousta varten (entinen suursiivous). Siivous tulee sovittaa asumisyksikön toimintaan ja siivoustulos on tarkistettava pintahygienianäytteenotolla tai jollakin muulla menetelmällä. Koska ympärivuorokautisen hoivan ja huolenpidon palveluasumisyksiköissä asuvat vanhukset viettävät suuren osan vuorokaudesta vuoteessa, on vuodevaatteet vaihdettava useammin kuin joka kolmas viikko tai kerran kuukaudessa. Pyykinpesukäytännöt, likaisen ja puhtaan erottelu ja pesukoneen desinfiointikäytännöt on tarkistettava. Terveysvalvonta tulee yhdessä hygieniahoitajan kanssa laatimaan ohjeen sänkyjen ja vuodevaatteiden huollosta.

Tehdäkseen ruokahuollon hoitohenkilökunnalle paremmin tunnetuksi, sovittiin, että terveysvalvonta jatkossa lähettää kaikki keittiötarkastuksia koskevat muistiot tiedoksi palveluasumisyksikön esimiehelle sekä vastuuhenkilölle.

Valviran ohjeen mukaan palveluasumisyksikössä voidaan sallia kotieläimet, ellei asukkailla ole allergioita ja elleivät eläimet pääse tiloihin, joissa käsitellään elintarvikkeita. Viimeisimpien tutkimusten mukaan eläinten pitoon hoitoyksiköissä sisältyy kuitenkin myös muita riskejä (Tartuntatautipäivät 9.-10.11.2015). Eläimet lisäävät infektioiden riskiä ja myös puremariskiä. Esim. kissat voivat olla salmonellan, kamylobakteerien, pasteurellan, toksoplasmoosin ja myös MRSA:n kantajia. Nämä tartunnat voivat siirtyä sekä asukkaisiin että henkilöstöön. Muut eläimet voivat olla muiden tartuntojen kantajia. Terveille ei aiheudu haittaa, mutta infektiolla voi olla vakavia seurauksia sairaille henkilöille, joiden immuunipuolustus on heikentynyt. Lisäksi kissoilla voi olla kirppuja, jotka saattavat siirtyä ihmisiin aiheuttaen puremajälkiä ja kutinaa. Kotieläinten pitäminen palvelukodissa saattaa johtaa myös siihen, että turkiseläimille allergiset omaiset eivät voi käydä vierailulla samassa määrin kuin muuten.

7. Seuranta

Sosiaali- ja terveyslautakunta on kokouksessaan 19.4.2016 päättänyt, että Koivurinteen osaston 3 väistötiloja koskeva tarve pitää ratkaista niin, että osasto muuttaa pois nykyisistä tiloista ennen 1.9.2016.

Terveysvalvonta on antanut toiminnanharjoittajille tilaisuuden antaa määräaikaan mennessä selityksen siitä, mihin toimenpiteisiin muissa kiinteistöissä ryhdytään kosteushaittojen tai sisäilmaongelmien poistamiseksi. Elleivät toimenpiteet ole riittäviä, on terveydensuojeluviranomaisen ilmoitettava yksittäisistä kielloista ja määräyksistä, joita

tarvitaan terveyshaittojen korjaamiseksi tai ehkäisemiseksi.

Muiden todettujen puutteiden seuranta tehdään vuoden 2016 aikana. Kesän lämpimän jakson aikana tehdään lämpötilamittauksia niissä seitsemässä palveluasumisyksikössä, joissa lämpötila henkilökunnan mukaan on liian korkea.

Liitteet Tarkistuslista, päivitetty 30.3.2016

Tiedoksi:

Sosiaali- ja terveysvirasto
Geriatrian osastot / ylilääkäri
Ympäri vuorokautisen hoidon ja huolenpidon palveluasumisyksiköt
Työsuojeluvaltuutettu